

Problematické míru, případně mírového soužití byly věnovány další dva sovětské příspěvky.

P. Fedosějev se zaměřil na *Strategii míru v nukleárním věku*, ovšem s tím, že jako první úkol studia stanoví nutnost poznání základních příčin a kořenů války. V této souvislosti podává kritiku nemarxistických přístupů, které vycházejí z biofyzických nebo geopolitických příčin válek, a proto v naprosté většině dospívají k názoru o nevyhnutelnosti válek. Patří sem i téze vycházející zdánlivě z nových podmínek industriální společnosti, jak je např. představuje ve Francii R. Aron nebo v USA W. W. Rostow. Zatím co nebezpečí války mezi industriálně vyvinutými kapitalistickými a socialistickými zeměmi nepokládá za naléhavé, vidí Rostow agresivní tendence v podstatě rozvojových zemí. Přitom sem samozřejmě řadí národně osvobozené války a zcela pomíjí agresivní podstatu imperialismu. Teprve po tomto výkladu přechází Fedosějev k vlastní strategii míru. Sám termín naznačuje určité nové prvky v pojetí sil, které zde působí, ovšem nutná stručnost již autorovi nedovolila podrobnější výklad. Proto vedle zásadního zhodnocení úlohy socialistických a rozvojových zemí je zde významnější hlavně pokus o diferenciaci vztahu buržoazie k válce a k zbrojení a o vymezení významu a omezenosti pacifismu.

I. Krassin v příspěvku nazvaném *Mírové soužití z hlediska sociologů* stává úvodem tyto požadavky vědecké analýzy: 1. obsah a místo mírového soužití v mezinárodních vztazích; 2. vztah mezi mezinárodními vztahy a sociálně ekonomickým a politickým zřízením jednotlivých zemí; 3. postoj tříd a skupin a jejich uplatňování mírového soužití; 4. metody působící proti ideologii a filosofii agrese a uchvatitelské války. Zvláště pak zdůrazňuje, že boj za mírové soužití nesmí být omezen pouze na socialistické země, a tak se opět dostává k otázce diferenciaci v kapitalistických zemích.

Zároveň zde vystupuje vždy relativnost postoje jednotlivých směrů nebo i jednot-

livců, kteří přinášejí určité pozitivní rysy v přístupu k této problematice. Tak především u těch, kdo staví vedle sebe zcela abstraktně obě společenská zřízení a podstatu ohrožení mírového soužití spatřují ve vzájemné nedůvěře bez postižení specifických činitelů vyrůstajících z podstaty kapitalistického zřízení. Podobně je tomu u těch, kdo vidí řešení v syntéze vedoucí k hybridní společnosti, nebo také u směru, který za hlavní pokládá zajištění statu quo bez ohledu na působení společenských procesů. Tím kritičtější postup žádá ovšem autor proti těm, kdo se pokoušejí ztotožňovat mírové soužití se studenou válkou, zatím co podle něho mírové soužití je *rozporná jednota boje a mírových vztahů dvou společenských systémů*, v níž se uplatňuje ekonomické soutěžení, politické soutěžení (ale bez zasahování do vnitřních záležitostí států) a ideologický boj (avšak i zde bez takových forem jako je psychologická válka, falzifikace, pomlouvání) založený na objektivní diskusi.

Jistě již sama skutečnost, že sovětská sociologie poprvé výrazně vystoupila na mezinárodní diskusi (k otázkám, které až dosud zůstávaly stranou sociologie jako disciplíny), nutně vedla k tomu, že uvedené příspěvky musely být pojaty poměrně široce, mnohdy se zahrnutím celkového marxistického přístupu k problematice společenského vývoje i s vytčením základních metodologických přístupů. Tím se také podstatně liší od dosavadní nemarxistické literatury v této oblasti, která i v oblasti mezinárodních vztahů je převážně zaměřena na dílčí problémy a zároveň odráží širokou paletu různých přístupů. Teprve publikování sborníku zachycujícího všechny hlavní referáty a příspěvky proslovené na kongresu umožní úplněji zhodnotit danou problematiku, a především přiblížit se k zodpovězení základní otázky — v čem spočívá specifikum sociologie mezinárodních vztahů na rozdíl od ostatních vědních disciplín zkoumajících tuto důležitou problematiku.

V. S.

REVANŠISMUS POLSKÝMA OČIMA

Andrzej Józef Kamiński, *Po stopách Hakaty*. Úloha krajanství v politice Německé spolkové republiky. Książka i Wiedza, Warszawa 1966, 528 str.

Revizionismus se stal podstatou politiky Německé spolkové republiky, dostoupil

v této zemi hodnosti cíle, jemuž jsou podřízovány všechny dostupné prostředky.*)

*) Dr. Pastusiak, vedoucí oddělení Polského Inštytutu Spraw Międzynarodowych, napsal pro náš časopis recenzi

jedné z klíčových polských prací o západoněmeckém revanšismu.

Revizionismus v NSR není jen otázkou krajanství, ale jsou jím poznamenány všechny politické síly, které jsou dnes v Bonnu u moci, a také některé síly, které se tuto moc snaží získat. V takovémto kontextu se zamýšlí nad krajanstvím A. J. Kamiński ve své nové knize, která je jakýmsi monografickým pojetím politického programu krajanství v NSR.

V titulu své práce navazuje autor na *Hakatu* (Deutscher Ostmarkenverein), organizaci, která vyvíjela činnost v letech 1894—1935 a věnovala se vyhlazování všeho polského ve východních oblastech, nacházejících se pod německou nadvládou. Hitlerovci, majíce na zřeteli tento cíl, vytvořili v roce 1935 novou organizaci, *Bund Deutscher Osten*, jejímž předákem byl mj. Theodor Oberländer, bonnský ministr pro otázky vyhnanců, uprchlíků a válečných poškozenců.

Autor hned na začátku své knihy zcela správně zdůrazňuje, že se zabývá krajanstvím, nikoliv tedy přesídlením. Podle jeho názoru je ztotožňování těchto dvou pojmů zcela nesprávné. A právě toto rovnítko se snaží uplatňovat krajanští organizace. Z hlediska pracovníků Heimatvertriebener každý, kdo 31. prosince 1937 anebo již někdy předtím žil na půdě státu, ze kterého byl vyhnán; všechny oblasti, které 1. ledna 1914 patřily k Německé říši nebo k Rakousko-uherskému mocnářství anebo také později k Polsku, Estonsku či Litvě jsou považovány za celistvou oblast vyhoštění. A tak tedy zahrnuje tato oblast celé Polsko, část SSSR (oblast kaliningradská, republiky Lotyšská, Litevská a Estonská, jakož i západní oblasti republiky Ukrajinské a Běloruské), zahrnuje Československo, Maďarsko, část Rumunska (Sedmihradsko), část Jugoslávie a Itálie (Terst). Podle definice krajanství činitelů všichni Němci, kteří v těchto zemích kdykoliv žili, a také jejich potomci, mají právo počítat se mezi vyhnance. Přitom je zcela lhostejné, jakým způsobem tyto země opustili. V souladu s takovouto definicí počet „vyhnanců“ v NSR neustále roste. V r. 1946 jich bylo 6 miliónů, v r. 1951 — 8,1 miliónu, v r. 1956 — 8,9 miliónu a v r. 1960 již 9,7 miliónu. V uplatňování této fikce se pochopitelně skrývá očividný politický cíl. Přiznal to otevřeně bývalý ministr vyhoštěnců Oberländer: „Všichni vyhnanci by se neměli asimilovat. Musíme zachovat vyhnance z oblasti domoviny, abychom měli rezervoár lidí pro hlasování, až se jednoho dne uskuteční právo na sebeurčení.“

Krajanští organizace mají své vlastní

formy činnosti. Nejspektakulárnější formou jsou každoroční sjezdy vyhoštěnců z různých oblastí. Organizátoři se snaží dodat těmto podnikům ráz spontánní politické manifestace, která má ukazovat vůli Němců k návratu do jejich domoviny. Často se těchto sjezdů zúčastňují představitelé bonnské vlády včetně kancléře.

Jiným akčním prostředkem krajanství je tisk, a to jak veškerý západoněmecký tisk, tak i tisk čistě krajanství. V r. 1957 vycházelo v západním Německu 238 krajanství časopisů, začátkem roku 1964 již 473 titulů o celkovém nákladu 2 miliónů výtisků. Jen 13 % titulů mělo náklad vyšší než 40 tisíc výtisků. „Ostatně tisk a propaganda krajanství vůbec — píše Kamiński — poskytuje svým čtenářům nesprávný obraz skutečnosti nejenom proto, že jim falešnými barvami líčí současnost, ale také proto, že jim zaclání nenávratnou minulost a odvrací od ní jejich pozornost.“ (Str. 75.)

Krajanství využívají ke svým účelům rovněž vědecko-propagační instituty toho druhu jako Getynský kolektiv východoněmeckých vědců a Herderův institut v Marburgu. Tyto instituty vydávají vlastní periodika, knihy a tiskový servis pro časopisy v NSR. A. J. Kamiński uvádí jako příklad četné nepravdy, šířené těmito instituty. Napadají nejenom vědu a vědecko-socialistických zemí, ale také ty představitelé západoněmecké vědy, poněkud objektivněji nazírající na minulost a současnost.

Krajanští organizace využívají ve své propagační činnosti tzv. patronátů. Některé západoněmecký kraj nebo město převzeme patronát nad nějakým městem nebo krajem, který byl kdysi pod německou nadvládou. „Vyplývají z toho různé formy péče a podpory někdejších obyvatel těchto měst nebo krajů a přispívá to k navazování mocnějších svazků mezi jistými skupinami a seskupeními krajanů a určitými odnožemi západoněmecké veřejnosti, které jsou tímto způsobem získávány pro cíle krajanství organizací a zatahovány do jejich činnosti.“ (Str. 113.)

To jsou jen některé akční projevy krajanství organizací na půdě NSR. Revizionistická propaganda krajanství míří do značné míry rovněž do zahraničí. Autor věnuje této otázce zvláštní kapitolu nazvanou „Společenské a mezinárodní postavení krajanství“, ale nevyužívá zde mnoha známých, zajímavých skutečností a dostupných parametrů. Stačí se začíst do stránek *Congressional Record* (oficiální oběžník amerického Kongresu), abychom zaslechli ozvěnu revizionistické propagan-

dy, která je v mnoha případech výsledkem činnosti tzv. German lobby ve Spojených státech. Autor správně konstatuje, že krajauské organizace disponují vlastní sítí zahraničních kontaktů, usměrněnou především k tomu, aby zpracovávala americké veřejné mínění. „Zcela pravidelně se opakují zájezdy krajauských činovníků do Spojených států a jsou často spojovány s rozsáhlou přednáškovou akcí. Hlavní podpory se této činnosti dostává od středisek a organizací amerických Němců, ačkoliv i v neněmeckých střediscích Spojených států se mohou krajauské organizace pochlubit závažnými úspěchy.“ (Str. 446.) Tímto úsekem činnosti se zabýval mj. tak zvaný Fond pro evropské mírové otázky, jehož předsedou byl předseda svazu přesídlenců Wenzel Jaksch.

Jaksch zahynul při automobilové nehodě. V prosinci 1966 se stal předsedou svazu přesídlenců dosavadní Jakschův zástupce Erich Schellhaus (nar. r. 1901), činovník CDU, spoluzakladatel BHE a ministr pro otázky přesídlenců ve vládě Dolního Saska. Protože Schellhaus postoupil z funkce předsedy slezských krajanů na vedoucího celého svazu, nebude na škodu seznámit se s několika výroky tohoto politika, s jehož jménem se budeme stále častěji setkávat. Tyto výroky jsem převzal z recenzované knihy. Charakterizují Schellhaus jako předního revanšistu na bonnské politické scéně.

„Trojnásobné rozdělení naší vlasti je ustavičným porušováním práva a toto porušování práva zahrnuje také loupež naší domoviny ve slezských krajích. Slezsko bylo a je německé a proto musí německým zůstat...“ (str. 150).

„Každá dohoda, jejíž náplň by obsahovala obětování Slezska, nejenom narazí na náš houževnatý odpor, ale budeme ji považovat za neexistující, nikdy neuzavřenou...“ (str. 229).

V červenci 1959 na sjezdu přesídlenců prohlásil Schellhaus, jak uvádí list *Der Schlesier*, že „kdyby někdo měl v úmyslu podporovat zradu vůči německému Východu, pak on, bez ohledu na svou funkci úřadujícího německého ministra, vyzval by své soukmenovce, aby vykročili do ulic...“ (str. 343).

Ve *Schlesische Rundschau* (čís. 4–5, r. 1961) otiskl Schellhaus článek, v němž žádal, aby byli potrestáni jako zrádci ti Němci, kteří se vzdávají německých východních oblastí. Žádal také, aby byl v tomto smyslu příslušným způsobem novelizován trestní zákoník.

A. J. Kamiński dokazuje, že představitelé krajauských organizací nejenom mají spojení se spolkovou vládou a s místními

vládami, ale nadto vyvinují aktivní činnost na všech možných úsecích, např. ve společenských organizacích, ve specializovaných společnostech atd. Snaží se také udržovat úzké spojení s Bundeswehrem. Je škoda, že právě této otázce věnuje autor poměrně málo místa, neboť svazky mezi revizionismem a vyzbrojovacím programem NSR se datují již odedávna. Očividné byly tyto svazky již v počátečním období remilitarizace. Adenauer nejednou a stále rozhodněji vyhlášoval názor, že jenom zbrojení a naprostá integrace NSR v západním spolenectví povedou ke sjednocení země a k opětovnému získání ztracených území za Odrou a Nisou. Obzvláště byl tento argument vyhrocován v době, kdy bylo západní Německo přijímáno do NATO v r. 1955, kdy řada významných osobností — dokonce i v NSR — poukázovala na to, že členství Bonnu v NATC znesnadní sjednocení Německa.

Revizionistické svazky bundeswehru nespočívají jenom v tom, že bundeswehr slouží státu, který dosud nevyučtoval s militaristickou minulostí a který si staví za cíl opětné ustavení hranic z roku 1937. Existuje řada jiných příkladů, svědčících o úzkém spojení západoněmecké armády s revizionismem.

Důstojníci západoněmecké armády se účastní podniků organizovaných tzv. krajauskými spolky. A naopak, tzv. vyhoštěncí činovníci se účastní vojenských podniků a slavností. Ankety dokazují, že v důstojnickém sboru bundeswehru je procento přesídlenců vyšší než procento přesídlenců v západním Německu.

Bundeswehr používá ve svém politickém školení materiál skrz naskrz revizionistický a vychovává statisíce mladých lidí v duchu revanše a nenávisť k socialistickým státům. Revanšistickým organizacím se dovoluje bezprostředně působit na branné síly. Některé jednotky bundeswehru dostávají jména krajů, které byly kdysi pod německou nadvládou. Např. „prapor Východní Prusko“, „prapor Přímoří“, „prapor Slezsko“ atd. atd.

Revizionistické úsilí NSR ovlivnilo rovněž utváření západoněmecké vojenské doktríny. Bonnské opravy *forward strategy* (strategie vysunutého pohraničí) uplatňovaná v NATO) směřují za prvé — k užití atomových zbraní ihned po vypuknutí vojenského konfliktu v Evropě, a za druhé — k použití nukleárních zbraní co nejdříve na východ od hranic západního Německa. Podle názoru západoněmeckých stratégů měly by tyto akce odříznout armádám socialistických zemí nábor sil a později tyto armády vytlačit, což by NSR umožnilo obsazení území NDR a polských

západních krajů. Západní Německo se snaží vnutit tyto strategické koncepce celému atlantickému paktu a tím zapřáhnout NATO do uskutečňování bonnského revizionistického programu.

Západoněmecké úsilí o vlastní atomové zbraně úzce souvisí s jeho územními požadavky. Dokazuje to zcela jasně memorandum bonnských generálů z roku 1961. Konstatuje se v něm mj.: „Bez vlastních atomových zbraní nemůže Německo ani pomyslet na to, že mu budou navráceny jeho historické a národní hranice.“

Mohli bychom uvést bezpočet příkladů svědčících o spojení mezi programem zbrojení a revizionismem v NSR. Tato spojení jsou očividná a odhalují faleš bonnských deklarací o tom, že Německá spolková republika usiluje o revizi hranic mírovou cestou. Tato faleš je tím zřejmější vzhledem ke skutečnosti, že Němci vědí, že jakékoliv rozhovory o revizi hranic nepřicházejí vůbec v úvahu.

Československé čtenáře budou jistě zajímat četné materiály, které Kamiňski uvádí a které se týkají nepřátelské a revanšistické činnosti krajanských organizací vůči Československu.

Lodgman von Auen na sjezdu sudetoněmeckých krajanů v květnu 1959 ve Vídni prohlásil: „Jalový byl by spor o to, kdo na území Bohemie má právo prven-

ství, Češi nebo Němci... Ale do roku 1945 se nikdy po celou tuto dlouhou dobu nestalo, aby jeden národ oloupil, vypudil a snažil se zničit národ druhý, jak to měl v plánu a jak to v letech 1945—1946 provedl Eduard Beneš...“ (str. 326).

Bavorský státní tajemník Wachter (CSU) 1. června 1963 v Mnichově na sjezdu karpatských Němců ze Slovenska upozorňoval na značně širší cíle Němců ze Slovenska: „Dnes, stejně jako před třiceti lety, jde o to chránit křesťanský západ před sovětismem, před sovětsko-ruským imperialismem.“

Kamiňski cituje výroky krajanských činovníků, hlasy přesídleneckého tisku, uvádějící v pochybnost oprávněnost československý hranic a žádající návrat k mnichovské dohodě, cituje výroky, obviňující československý národ, že prý ukrýval Němcům.

Nesmíme zapomenout — píše autor v závěru — že „krajanství a jeho propaganda není jevem izolovaným, ale že je jedním z přítoků hrozivého proudu německého nacionalismu. Tento jev vyžaduje obzvláštní pozornosti v souvislosti s pozorovaným vzrůstem aktivity novohitlerovské strany NPĐ a s jejím úspěšným tažením“.

LONGIN PASTUSIAK

EVROPA V AMERICKÉ PŘEDSTAVĚ

Zbigniew Brzezinski, *Alternative to America's Role in Europe*, New York 1965,

Partition. For a Broader Conception of 208 str.

V posledních letech vychází v kapitalistickém světě stále více knih o problematice světového socialismu a o západní politice vůči socialistickým zemím. Z velkého množství autorů jedním z nejčastěji publikujících je americký teoretik profesor Zb. Brzezinski. Je autorem několika knih o problematice socialistických zemí, ředitelem *Research Institute on Communist Affairs* na Kolumbijské universitě v New Yorku a od poloviny roku 1966 členem plánovací skupiny státního departmentu pro evropské socialistické země. Tento výčet svědčí o důležitosti skutečnosti, že v USA otevřeně protivědecká atmosféra z doby maccartismu byla nahrazena obdobím využívání vědců pro politické potřeby. Profesor Brzezinski je toho nejlepším důkazem a změny jeho pracovišť jsou současně dokladem významného posílení úlohy ideologické činnosti v USA v poslední době, kdy neustále sílí hledání „nových idejí“, které by mohly mít vliv na masy. Samo-

zřejmě nechci tvrdit, že takto použitá věda a ideje musí dát objektivní obraz zákonitosti společenského vývoje. Nelze však zapomenout, že třídní zájem buržoazie na udržení své existence si vynucuje do značné míry objektivnější poznávání i dnešních mezinárodních skutečností. Ovšem současně stejný třídní zájem nutí buržoazii jednak k mystifikacím a apologetice všude tam, kde objektivní poznání překročuje meze jejího společenského systému, jednak k nesprávným praktickým závěrům ze získaných objektivních poznatků. Z hlediska tohoto vnitřního rozštěpení buržoazní ideologie je třeba také posuzovat Brzezinského knihu. Současně je třeba si ještě uvědomit, že autor byl získán prezidentem Johnsonem jako „tvůrce nových myšlenek“ v době, kdy většina intelektuálů z doby Kennedyho opustila obdobná místa jako projev nesouhlasu s linií nového presidenta.

Rozbor knihy není zajímavý jen z hle-